

**UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI”
CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOSOFIE
ȘCOALA DOCTORALĂ DE FILOSOFIE**

*Tentativă de dialog existențial-ontologic
cu opera lui Attila József*

TEZĂ DE DOCTORAT

REZUMAT

**Conducător de doctorat:
Prof. univ. dr. Veress Carol**

**Student-doctorand:
Lakatos Ștefan**

2020

Cuprins

Introducere	3
I. CORELAȚIA DINTRE LITERATURĂ ȘI FILOSOFIE	6
I.1. Întâlnirea concepțiilor despre lume. Idei introductive	6
I.2. Orizonturile filosofice ale poeziei	12
I.3. Gândirea conceptuală și modul de a fi al principiilor estetice	16
I.4. Viziunea metafizică asupra lumii a lui Attila József	18
II. SITUAREA TEMEI ÎN CERCETAREA ȘTIINȚIFICĂ	22
II.1. Locul cercetării operei lui Attila József în istoria gândirii	22
II.2. Ontologia <i>sineității</i> . Influența lui Jaspers și Heidegger	27
II.3. Principiile constitutive ale <i>conștiinței</i> – <i>conștiinței de sine</i> hegeliene la Attila József	33
II.4. Abordarea finitudinii. Căile heideggeriene ale hermeneuticii morții	37
III. ONTOLOGIA SINEITĂȚII	42
III.1. Esențialitatea faptului-de-a-se-manifesta	42
III.2. Constituirea de sine structurată prin înțelegere	44
III.3. Posedarea-de-sine ca pe sine însuși	50
III.4. Ontologia sinelui fiind-aruncat-în-lume	55
III.5. Sineitatea ca istorie personală narată	61
III.6. Posibilitățile de ființă a „omului în toată firea”	72
III.7. Constituirii ontice ale eului	78
IV. STRUCTURA SPAȚIALĂ ONTOLOGICĂ A CONȘTIINȚEI	84
IV.1. Ontologia peisajului la Attila József	84
IV.2. Topografia ființei la periferie	86
IV.3. Structura-cadru a ființei „măsurabile”	95
IV.4. Împlinirea sensului de către conștiința de sine constituită de peisaj	108
IV.5. Integrarea conștiinței și a conștiinței de sine în viziunea despre lume a poemului <i>A város peremén (La periferia orașului)</i>	115

V. DIMENSIUNEA ONTOLOGICĂ A MORTII	127
V.1. Problematika finitudinii în opera târzie a lui Attila József	127
V.2. Despre experiența de adevăr a sosirii	129
V.3. Bilanț existențial și clarificare prin socoteală	138
V.4. Ontologia venirii – întâlnirii – plecării	142
V.5. Hermeneutica sinuciderii. Scrisorile de adio	149
Concluzii	154
Bibliografie	157

Cuvinte-cheie

faptul-de-a-fi-aruncat-în, individ, moarte, hermeneutică, ființă, înțelegere, metafizică, ontologie, sinucidere, conștiință de sine, clarificare prin socoteală, peisaj, conștiință, finitudine, viziune asupra lumii.

Tentative de dialog existențial-ontologic cu opera lui József Attila

Teza de doctorat prezintă direcții aparținând vastului teritoriu al studiilor asupra poeziei și a viziunii despre lume a poetului Attila József, dorindu-și să depășească nivelul aluziilor și al abordărilor descriptive, expunând subiectul său într-o manieră problematizantă în cadrul unui discurs filosofic, cu intenția de a clarifica sensurile interogării. Fără a ne asuma sarcina de a parcurge și de a sistematiza întreaga operă a autorului, propunem examinarea, desfășurată pe un fir narativ, a unor opere lirice care prin reflexivitatea lor atestă o legătură profundă între viziunea poetului și filosofie. Privită din prisma istoriei gândirii, modalitatea în care se constituie universul poetic al lui Attila József, precum și prezența frecventă a conceptelor și problemelor filosofice în scrierile poetului, invită la realizarea unei asemenea analize interdisciplinare. Poezia sa este o continuă interogare privind ființările pe fundalul unei metafizici bazate pe înțelegerea experienței de „a fi lipsit de lume”, metafizică ce se va

organiza într-o ordine specifică în opera sa târzie.

Ipoteza tezei noastre a pornit de la convingerea că poezia lui Attila József dispune de aspecte care pe lângă încadrarea acesteia în preocupările în tendință ale teoriei literare contemporane, oferă și posibilitatea unei cercetări mai profunde în domeniul filosofiei existențial-ontologice.

Scopul științific al tezei de doctorat este de a releva aceste aspecte care invită la elaborarea unui discurs filosofic mai cugetat, mai reflexiv, viu și prolific fundamentat pe această operă lirică, ținând cont și de structura internă a acesteia. Propunem studierea atitudinii intelectuale a poetului și conținuturile filosofice ale operei sale într-un sistem ideatic existențial-ontologic care nu exclude implicațiile și problemele istoriei filosofiei care au contribuit la formarea viziunii asupra lumii a poetului, și care au făcut posibilă realizarea unui limbaj liric capabil nu doar să facă înțeleasă, dar și să ateste starea de a fi aruncat în lume a ființării umane, respectiv vulnerabilitatea existențială a acesteia.

O lectură comprehensivă a poeziilor lui Attila József oferă șansa de a remarca un sistem filosofic care până în prezent nu a fost luat în considerare decât de puține interpretări și analize. Literatura de specialitate examinase relația creației poetului cu idei și concepte filosofice doar în raport cu câte un poem de-al său. Tocmai de aceea, obiectivul principal al acestei teze este o analiză sistematică urmând un fir narativ ce pornește de la chestiunea constituirii personalității și ajunge până la hermeneutica sinuciderii.

Cercetarea noastră pornește de la observația că Attila József, cu deosebitul său intelect senzitiv, dezvăluie legile ontologice ale existenței printr-un proces în care îl conduce pe cititor până la o stare infinită de interogare constantă a ființei – până la „*infinitul limitat*” („*határolt végtelenség*”). Conform ipotezei noastre, percepția modelului poetic care se realizează în operele lui Attila József nu poate fi redusă la o experiență estetică, deoarece aici „esteticul” devine ontologie, o înțelegere de sine care este o condiție apriorică a existenței. Această perspectivă se dovedește a fi una esențială pentru analiza poeziilor sale, deoarece relația lui Attila József cu lumea se constituie tocmai din interogări de natură filosofică.

Ținând cont de cele menționate, teza de doctorat se structurează pe cinci capitole, care la rândul lor identifică, de-a lungul unor analize construite pe perspective variate ale celor mai semnificative poeme ale lui Attila József, problemele și conceptele filosofice exprimate prin diversitatea acestui limbaj poetic.

Primul capitol examinează modurile în care corelațiile specifice orizonturilor filosofiei se manifestă în universul creat de limbajul poetic, mai precis modalitățile acestora de exprimare a problemelor filosofice constatate în text. În analiza limbajului poetic am abordat

și posibilitățile de constituire a adevărului pe care le are *cuvântul poetic*, relevând cum pe parcursul acestei căutări a adevărului devine recunoscut orizontul său filosofic. Totodată, capitolul subliniază pe de o parte modul în care lectura interpretativă a poemelor provoacă regândirea abordărilor bazate exclusiv pe concepte filosofice, iar pe de altă parte măsura în care anumiți termeni filosofici sunt „reinterpretați” dintr-o nouă perspectivă sau, după caz, „îmbogățiți” ca urmare a interferenței cu universul poetic creat.

Al doilea capitol prezintă cercetări asupra poeziei lui Attila József ale căror rezultate conferă punctul de plecare al tezei. Aici am inclus și stabilirea metodologiei de cercetare urmate de studiul nostru, care are la bază scrierile existențial-ontologice ale lui Heidegger despre *sineitate*, respectiv despre *moarte*, *murire*, precum și principiile constitutive ale *conștiinței – conștiinței de sine* hegeliene. Concepțiile din rândul ontologiei fundamentale ale lui Heidegger ajută la dezvăluirea modului în care omul care se posedă *pe sine ca pe sine însuși* ajunge la înțelegerea că moartea nu este un simplu *brutum factum*, un fapt medical, biologic, ci mereu un dat constitutiv, interpretativ, deoarece omul nu moare pur și simplu la un moment dat, ci mereu se raportează la moarte. În lectura interpretativă a pastelurilor (poezii descriptive cu fond liric, în care se evocă un peisaj) lui Attila József, luate în sens ontologic, o altă cale prolifică de urmat, pe lângă concepția lui Heidegger, s-a dovedit a fi analiza fenomenologică a conceptelor hegeliene de *conștiință* și *conștiință de sine*. Acesta este un punct de vedere esențial și datorită faptului că la Attila József peisajul este prezent ca un produs subiectiv sau – în limbajul fenomenologic – ca element constitutiv al conștiinței, chiar dacă unele componente ale sale pot exista și independent, de sine stătător.

Al treilea capitol dezvăluie și explicitează elemente care, conform premiselor tezei de doctorat, conturează dorința omului de a se realiza pe sine și preocuparea sa existențială în căutarea certitudinii. Astfel, în acest capitol au fost selectate spre analiză poezii care se încadrează tematic în primul rând în problematica constituirii de sine, și mai apoi în cea a existenței ca deschidere reflexivă, interogativă a omului în lume. În ceea ce privește selecția textelor lirice supuse analizei și argumentării, nu excludem posibilitatea unor lacune: corpusul propus poate fi fără îndoială îmbogățit cu alte texte. Demersul selectiv se justifică prin faptul că în alegerea textelor și în implicațiile interconectate ale acestora am urmărit cu preponderență perspectiva și atitudinea existențială a eului interogator. În acest capitol ne-am propus să studiem în amănunt tema și abordarea aleasă, și anume să explicăm modul în care individul se constituie pe sine *din sine*, precum și modul în care ni se dezvăluie că grija (definită de Heidegger ca *ființă-întru-moarte*) izvorâtă din faptul de a fi „în toată firea” ne poate conduce la sineitate numai printr-un șir de interogări.

Al patrulea capitol al tezei de doctorat argumentează motivele pentru care pastelurile lui Attila József nu pot fi interpretate pe baza convențiilor tradiționale ale liricii descriptive de peisaj. Acest capitol explică modul în care peisajul (descriș în aceste poezii) dobândește un sens dincolo de sine, la fel și motivul pentru care aceste texte lirice pot fi considerate, bazându-ne pe formularea lui Péter Pór, pasteluri în sens ontologic. Ipoteza noastră este că aceste peisaje construite prin figuri de stil descriu nu doar estetica spațiului vizualizat, ci, într-un sens filosofic, și orizontul existențial al omului. În poezii ni se destăinuie regiuni capabile să devină simboluri pentru diferitele modalități ale existenței, ca apoi să recunoaștem o ordine cosmică în priveliștea oferită de peisaj. În raport cu poeziile analizate aici am dorit să discutăm modul în care eul contemplativ, prin examinarea contemplativă a peisajului, ajunge la înțelegerea procesului prin care peisajul proiectat în priveliște relevă structura spațială ontologică a conștiinței. În sens ontologic, relația cu peisajul este definită așadar ca una prin care eul contemplativ „se unește” cu acesta. Lectura interpretativă a acestor texte lirice demonstrează că în structura cosmică a peisajului, a spațiului reprezentat, omul recunoaște importanța existenței unei lumi interioare pe care conștiința creatoare de ființă o articulează înțelegându-și propria ființă nu ca pe o substanță, ci „narând-o” ca pe o conștiință de sine mereu implicată într-un proces de schimbare. Astfel conștiința de sine, care tinde spre realizarea propriei autonomii, se întoarce într-o „structură internă” a cărei posibilitate este susținută numai prin natura sa fluctuantă.

În *ultimul* capitol al tezei am examinat cum deznădejdea – mai precis refuzul „nădejdi” și al „nădăjduirii” fără conținut și însemnătate –, o acțiune revelatoare și clarificatoare plină de angoasă și frică, devine din punct de vedere ontologic un element definitoriu al posibilităților existențiale ale autenticității creatoare de ființă. Tot în capitolul final am analizat și modul în care se relevă o ontologie a morții specifică la Attila József, evidențiind cum se raportează omul „în toată firea (matur/format)” („meglett ember”) la ontologia neființei (a faptului când nu va *mai* fi) în mod autentic. Răspunsul la această întrebare este cu atât mai esențial, cu cât la Heidegger, invocat să intre în dialog cu aceste texte lirice, moartea este înțeleasă nu ca ceva ce va apărea la finalul vieții, ci ca o condiție transcendențială a priori a posibilității, adică ceva la care ființarea umană se poate raporta ca la o posibilitate care este întotdeauna înaintea sa. Aspectele fenomenologice și hermeneutice ale concepției lui Heidegger despre moarte și ființarea-întru-moarte oferă un cadru teoretic în care anumite poezii de tinerețe și unele din perioada târzie ale lui Attila József pot fi interpretate ca expresii ale ideii de moarte ca instanță constitutivă de sens. Am ajuns la concluzia că în cazul poetului, formarea conștiinței mortalității se desfășoară în paralel cu constituirea individului,

întrucât în cadrul acestei constituirii se dezvoltă diferitele straturi ale sinelui (*Selbe, Self*), prin care se ajunge apoi la ideea și perspectiva amintită mai sus, specifică lui Attila József, a *omului în toată firea*. La finalul capitolului reflectăm și asupra modalității prin care experiența continuă a *lipsei* predestinează poetul la înțelegerea și acceptarea faptului că nu mai face parte din „țesutul” lumii, cauzându-l să considere sinuciderea ca singura alternativă posibilă.

Capitolele tezei de doctorat au urmărit prezentarea acestor aspecte printr-un dialog de natură filosofică cu opera lirică a lui Attila József. Obiectivul nostru principal a constat în identificarea și dezvoltarea aspectelor filosofice ale operei poetului și al influenței acestora asupra poeziei sale, dezvăluind prin acest demers modalitatea în care conceptele filosofiei și rezultatele ei istoricești pot fi activate, utilizate și integrate în analiza textelor literare luate în vizor în cercetarea de față. Prin aceste tentative de dialog cu textele, și prin prisma posibilităților interpretative ale filosofiei, am încercat să prezentăm specificitatea viziunii lui Attila József asupra lumii.

Teza de doctorat a urmărit examinarea universului poetic al lui Attila József pornind de la localizarea confruntării cu ființa și a înțelegerii ființei în constituirea *sineității*, în *structura ontologică a spațiului*, respectiv sub egida *morții* și a *finitudinii*, în clarificarea ce se proiectează în acest univers.

Relevanța cercetării constă tocmai în explicarea modului în care această operă exprimă și tematizează întrebări referitoare la ontologia specifică a *sineității*, la interogarea contemplativă a *peisajului*, la problema *morții* și a *muririi*, a temporalității existenței umane. Rezultatele cercetării confirmă prezumția că această direcție deschide căi noi în interpretarea dintr-o perspectivă filosofică a operei lirice a lui Attila József. Hermeneutica, fenomenologia și filosofia existențialistă au conturat cadrul în care a devenit posibilă examinarea interacțiunilor dintre limbajul conceptual al filosofiei și limbajul poetic în poeziile cele mai semnificative. În demersul nostru am considerat că pe lângă trasarea drumului de la limbajul conceptual la cuvântul poetic, este esențială recunoașterea și semnalarea specificității acestor limbaje, a diferențelor lor.

În ultimele două decenii, cercetările asupra operei lui Attila József au sesizat în repetate rânduri legăturile acesteia cu filosofia, rămânând însă deseori la nivel de observații ori limitându-se la analiza unui singur text. În pofida faptului că cunoscători de seamă ai operei au atras atenția asupra influenței filosofiei heideggeriene (Antal Bókay, András Lengyel) sau asupra potențialului acestui limbaj poetic de a oferi o reinterpretare a sistemului conceptual-filosofic (Sándor Lajos Szigeti, György Tverdota), nu s-a desfășurat totuși o cercetare sistematică privind evoluția acestor aspecte în întreaga operă. Așadar, lectura

paralelă a poeziei și a filosofiei a justificat și determinat interpretarea poeziilor semnificative ale lui Attila József într-o paradigmă existențial-ontologică. Rezultatul acestui demers este semnificativ prin noutatea sa, deoarece percepția actuală a operei lirice, după cum ne-o prezintă studiile literare, clarifică numai parțial aceste aspecte și influențe filosofice, pe când opera teoretică a poetului a devenit în ultimii ani subiectul unor analize temeinice datorită cercetărilor hermeneutice ale lui István Fehér M.

Observând atitudinea intelectuală a lui Attila József, reiese că prin confruntarea sa de o determinare clarificatoare cu lumea a ajuns la stadiul „*de a fi gata/pregătit*” („*készen vagyok*”), care implică problematica ontologică a „*epuizării de sine până la limita proprie*” („*kimerítettem magam, a magam határáig*”). Această abordare are în vedere posibilitățile existențiale ale omului în lume, explicitând în același timp că înțelegerea finitudinii și a temporalității umane sunt condiții necesare și esențiale pentru abordarea problematicii ființei.

Un alt rezultat îl constituie observația că Attila József dezvăluie procesul prin care omul sosește la cheștiunea muririi prin prisma unei înțelegeri reflexive de care dispune *omul în toată firea*. Am considerat importantă explicarea modului în care acest *om în toată firea*, constituit-construit de poet, poate realiza moartea, revelând-o într-o manieră comprehensivă prin analitica existențială a Dasein-ului. Pentru o analiză detaliată a acestei probleme ar fi necesară însă o cercetare mai vastă și mai diversificată, care nu a fost posibilă în cadrul formal și ideatic al acestei teze de doctorat.

Prin semnalarea unor direcții posibile ale cercetării am dorit să demonstrăm că opera de maturitate a poetului este mărturia faptului că pentru el moartea își pierde treptat caracterul străin, confuz, de neînțeles, devenind, într-un fel straniu, parte integrantă a vieții, contopindu-se cu aceasta. Această înțelegere se exprimă în sintagma „*perna moale*” („*puha párna*”), care indică un sentiment de calm și resemnare; sugerează că moartea ajunge în sfera lucrurilor inteligibile-comprehensibile, în ținutul lucrurilor acceptabile. Sosirea poetului la această concluzie pare să anticipeze narativa tragică a ultimilor ani de viață ai săi, decizia sa în favoarea sinuciderii.

Nu în ultimul rând, teza de doctorat dovedește un efort susținut în a trasa evoluția concepției despre lume și despre sine a poetului, ființă reflexivă și în căutarea certitudinii, sugerând inevitabilitatea confruntării, toate acestea pe marginea unei narative care necesită o permanentă stare-de-deschidere și participarea la un dialog substanțial, reflexiv și interogativ din partea cititorului. În concepția noastră, acest dialog prolific purtat cu Attila József ne-a oferit mai degrabă „material pentru gândit” decât răspunsuri definitive și exhaustive.

Atitudinea interogativă-reflexivă, urmată împreună cu poetul pe marginea textelor sale, nu a adus rezultate indubitabile și certe; a demonstrat mai degrabă că această poezie vorbește despre probleme existențiale esențiale, care se lasă dezvăluite și dezvoltate numai prin diferitele căi interogative pe care le propun.

Ca un rezultat final al cercetării, este important să evidențiem faptul că Attila József a contribuit la evoluția liricii maghiare din anii 1930 inclusiv într-un sens căruia până în prezent nu i s-a acordat atenția cuvenită. Într-un sens pe care, în teza noastră de doctorat, am reușit să-l surprindem în cadrul unei ontologii existențiale. Avem speranța că în acest cadru am reușit să demonstrăm modul și măsura în care diferitele curente și concepte filosofice s-au manifestat în limbajul liric, au format și influențat imaginarul poetic, nuanțând sensurile relevate de acesta. Am considerat extrem de importantă evitarea unei interpretări care să raporteze poeziile la așteptările textelor filosofice, deoarece considerăm că scopul filosofiei este tocmai acela de a găsi – și nu de a pretinde – un limbaj adecvat prin care să comunice prolific și cu textele poetice.

Teza noastră de doctorat se consideră a fi o cuprindere de ipoteze interconectate, oferind astfel un ghid practic și lămuritor cititorului.

Bibliografie

ALFÖLDY Jenő: *Arany öntudat József Attila-tanulmányok*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2005.

AMÉRY, Jean: *Az ember önmagáé. Értekezés a meghívott halálról*. (Ford. Blaschik Éva.) Múlt és Jövő Lap-és Könyvkiadó, Budapest, 2004.

ANGYALOSI Gergely: *A költői szubjektum változatai József Attila lírájában*. In Uő.: *A költő hét bordálya*. Latin Betűk, Debrecen, 1996. 173–180.

BACSÓ Béla: *A lét türelme. József Attila: Reménytelenül. Vigilia*, 1982.

BADIOU, Alain: *A filozófia visszatérése a költeményhez*. (Ford. Losoncz Márk.) In *Tiszatáj*, Szeged, 2013/1.

BAGI Zsolt: *Petri György líriko-filozófiája. Jelenkor*, 1999/1.

BAGI Zsolt: *Új kultúrát teremteni. József Attila emancipációs programja 1933 után*. In „*A lélek, a lét türelme*”. *Tanulmányok József Attiláról*. Balassi Kiadó, Budapest, 2017.

BALOGH Brigitta: *A szellem és az idő. Identitás, cselekvés és temporalitás Hegelnél A szellem fenomenológiájában*. L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2009.

- BALOGH Gergő: *Igazságosság és eticitás a költői nyelvben*. In *Verskultúrák. A líraelmélet perspektívái*, Szerk.: Kulcsár-Szabó Ernő–Kulcsár-Szabó Zoltán–Lénárt Tamás, Ráció Kiadó, Budapest, 2017.
- BÁNYAI László: *Négyszemközt József Attilával*. Körmendy Könyvkiadó Vállalat, Budapest, 1943.
- BÁNYAI László: *Hét év József Attila közelében*. Magvető, Budapest, 1995.
- BENEY Zsuzsa: *A gondolat metaforái. Esszék József Attila költészetéről*, Argumentum, Budapest, 1999.
- BENEY Zsuzsa: József Attila „személyessége”. *Irodalomtörténet*, 2000./3. 374–377.
- BENEY Zsuzsa: Mintha a létből ballagna haza. *Forrás*, 2005/4.
- BÓKAY Antal: *A város peremén – A „történelmi materialista Óda”*. In *József Attila-versek elemzése*. Tankönyvkiadó, Budapest, 1980.
- BÓKAY Antal: *Határterület és senki földje*. In: *Újraolvasó. Tanulmányok József Attiláról*. Anonymus, Budapest, 2001.
- BÓKAY Antal: *József Attila poétikái*. Gondolat, Budapest, 2004.
- BÓKAY Antal: „Batu khán pesti rokona” – *A szelf poézise József Attila költészetében*. In „Mint gondolatjel, vízszintes a tested”. *Kortárs*, Budapest, 2005.
- BÓKAY Antal: *Énszerkezet, önteremtés – József Attila üzenete*. Mindentudás Egyeteme, VI. szemeszter, 11. előadás – 2005. április 11.
- BÓKAY Antal: „Líra és modernitás – József Attila én-poetikája”. Gondolat, Budapest, 2006.
- BÓKAY Antal: *Sorszáró színterek – öngyilkosságpoétikák. József Attila Juhász Gyuláról és önmagáról*. In „A lélek, a lét türelme”. *Tanulmányok József Attiláról*. Balassi Kiadó, Budapest, 2017.
- BÓKAY Antal: *A késő-modern tárgyias poézis kiteljesedése – József Attila 1932-ben*. http://antalbokay.com/static/teli_ejszaka_targyias.pdf. (2020.03.01.)
- BÓKAY Antal: *A késő-modern tárgyias poézis kiteljesedése – József Attila 1932-ben*. In http://antalbokay.com/static/teli_ejszaka_targyias.pdf. (2020.03.07.)
- BÓKAY Antal: *Szelf-retorikák. Tóth Krisztina: Porhó; József Attila: Születésnapomra*. In http://antalbokay.com/static/szelfretorikak_jozsef_attila_toth_krisztina.pdf. (2020.02.19.)
- BÓNUS Tibor: *Irodalmi tudat – természeti és kulturális kód között*. Uő., *Az irodalom ellenjegyzései. Írások kortárs magyar irodalmárokról*. Ráció Kiadó, Budapest, 2012.
- BORI Imre: A „semmi ágán”. *Híd*, 1962/12.
- BORI Imre: *József Attila költészete*. Forum, Újvidék, 2005.
- BOROS Gábor: *Kísérlet a széthullás ellen* In: „A hetedik te magad légy” *Újabb József Attila*

versértelmezések. 25–43.

CSEJTEI Dezső: Elmúlás és értelem: Heidegger és Unamuno a halálról. *Kellék*, Kolozsvár–Szeged, 2001/18-19-20.

CSEJTEI Dezső: *Filozófiai etűdük a végeességre.* Veszprémi Humán Tudományokért Alapítvány, Veszprém, 2001.

CSEJTEI Dezső: *Filozófiai metszetek a halálról.* Pallas Stúdió – Attraktor Kft., 2002.

CSEJTEI Dezső: *A táj filozófiája Unamuno esszéiben.* In Csejtei Dezső–Juhász Anikó: *Találkozások és törésvonalak*, Attraktor, Máriabesenyő–Gödöllő, 2005.

CSEJTEI Dezső: Egzisztencia – halál – továbbélés. *Debreceni Disputa*, 2006/11-12. 4–10.

CSEJTEI Dezső–JUHÁSZ Anikó: *Filozófiai elmélkedések a tájról.* Attraktor, Máriabesenyő, 2012.

DE MAN, Paul, *Az olvasás allegóriái.* (Ford. Fogarasi György.) Ictus Kiadó, Szeged, 1999.

DEMÉNY Péter: *Kései Eszmélet-kísérletek.* In József Attila a Korunkban, Komp-Press Kiadó, Kolozsvár, 2005. 354–356.

DERRIDA, Jacques: *Az idő adománya.* (Ford. Kicsák Lóránt.) Gond-Palatinus, Budapest, 2003.

DERRIDA, Jacques: *A másik egynyelvűsége.* (Ford. Boros Gábor–Csordás Gábor–Orbán Jolán) Jelenkor Kiadó, Pécs, 2005.

DÉRY Tibor: *József Attila.* In József Attila a Korunkban. *Korunk*, Kolozsvár, 2005.

DOMONKOSI Ágnes: „Belül ég, de kívül éget” *A kint-bent viszonylat megjelenítése József Attila költészetében.* In József Attila a stílus művésze. *Tanulmányok József Attiláról.* Kapitális Kereskedelmi és Nyomdaipari Kft., Debrecen, 2005.

ECO, Umberto: *Nyitott mű.* (Ford. Dobilán Katalin–Mártonffy Marcell.) Európa Kiadó, Budapest, 1998.

ELIAS, Norbert: *A haldokló magányosságáról korunkban.* (Ford. Csejtei Dezső–Juhász Anikó.) *Pompeji*, 1996/3-4. 254–302.

FARKAS János László: *Testet öltött érv. A Logosz keresése József Attila költészetében.* In *Testet öltött érv – Az értekező József Attila.* Szerk. Tverdota György–Veres András, Balassi Kiadó, 2003.

FEHÉR M. István (szerk.): *Utak és tévutak – Előadások Heideggeről.* Atlantisz, Budapest, 1991.

FEHÉR M. István bevezetője Martin Heidegger: *Az idő fogalma. A német egyetem önmegnyilatkozása. A rektorátus 1933/34 című kötetben.* Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1992.

- FEHÉR M. István: *József Attila esztétikai írásai és Gadamer hermenutikája*. Kalligram, Pozsony, 2003.
- FEHÉR M. István: Irodalom és filozófia. Irodalmi szöveg és filozófiai szöveg. *Irodalomtörténet*, 2008/2.
- FEHÉR M. István: *Fenomenológia mint szigorú tudomány: Az álmodtunk végigálmodtuk?* In *Kortársunk, Husserl*. Szerk. Varga Péter András–Zuh Deodáth. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2013.
- FEHÉR M. István–LENGYEL Zsuzsanna Mariann–NYÍRŐ Miklós–OLAY Csaba, (szerk.): *„Szót érteni egymással”*. L'Harmattan Kiadó – MTA–ELTE Hermeneutika Kutatócsoport Budapest, 2013.
- FEJTŐ Ferenc: József Attila, a „felnőtt”. *Kortársak*. 1995.
- FEJTŐ Ferenc: József Attila az útmutató. *Népszava*, Budapest, 2005.
- FEKETE Sándor–OSVÁTH Péter: *Az öngyilkosság. Az öröklődéstől a kultúráig*. Pro Pannonia Kiadó, Pécs, 2004.
- FODOR András: „Futtam mint a szarvasok”. *Tiszatáj*, 1980/4. 16–19.
- FODOR Géza: Az „Eszmélet” gondolati felépítése. *Irodalomtörténeti Közlemények*, 1975. 79. évf. 1. füzet.
- FREUD, Sigmund: *A halálösztön és az életösztönök*. (Ford. Kovács Vilma.), Múzsák, Budapest, 1991.
- GADAMER, Hans-Georg: *Igazság és módszer. Egy filozófiai hermeneutika vázlatja*. (Ford. Bonyhai Gábor.) Gondolat, Budapest, 1984.
- GADAMER, Hans-Georg: *Miként járul hozzá a költészet az igazság kereséséhez*. (Ford. Tallár Ferenc.) Uő. Gadamer Hans-Georg: *A szép aktualitása*. T-Twins Kiadó és Tipográfiai Kft., Budapest, 1994.
- GADAMER, Hans-George: *A szó igazságáról*. (Ford. Poprády Judit.) In *A szép aktualitása*. T-Twins Kiadó, Budapest, 1994.
- GARAMVÖLGYI: *Hogyan halt meg József Attila?* Pallas, Gyöngyös, 2001.
- HANKISS Elemér: *Az ezerarcú én*. Osiris, Budapest, 2005.
- HEGEL, G.W.F.: *A szellem fenomenológiája*. (Ford. Szemere Samu.), Akadémiai Kiadó, Budapest, 1961.
- HEGEL, G. W. F.: *Esztétikai előadások*. I. (Ford. Szemere Samu.) Akadémiai Kiadó, Budapest, 1980.
- HEIDEGGER, Martin: *Hölderlin és a költészet lényege*. In *Az egzisztencializmus*. Szerk. Köpeczi Béla. Gondolat, Budapest, 1965.

- HEIDEGGER, Martin: *Die Sprache*. Uő.: *Unterwegs zur Sprache*, Klostermann, Frankfurt am Main, 1985, 7–30.
- HEIDEGGER, Martin: *A műalkotás eredete*. (Ford. Bacsó Béla et al.) Európa Könyvkiadó, Budapest, 1988.
- HEIDEGGER, Martin: *Lét és idő*. (Ford. Vajda Mihály et all.) Gondolat, Budapest, 1989.
- HEIDEGGER, Martin: *Útban a nyelvhez*. (J. A. Tillman.) Helikon. 1991.
- HEIDEGGER, Martin: „...költőien lakozik az ember...” In uő: *Válogatott írások*. Szerk. PONGRÁCZ Tibor. T-Twins Kiadó, Budapest, 1994.
- HEIDEGGER, Martin: *Költemények: A gondolkodás tapasztalataiból*. (Ford. Keresztury Dezső.) Societas Phil. Classica, Budapest, 1995.
- HEIDEGGER, Martin: *A költemény*. In uő., *Magyarázatok Hölderlin költészetéhez*. (Ford. Szabó Csaba.) Latin Betűk, Debrecen, 1998.
- HEIDEGGER, Martin: *A dolog és A nyelv*. (Ford. Joós Ernő.) Sylvester János Könyvtár, Sárvár, 2000.
- HEIDEGGER, Martin: *Levél a humanizmusról*. (Ford. Bacsó Béla.) In *Útjelzők*. Osiris, Budapest. 2003.
- HEIDEGGER, Martin: *Levél a humanizmusról*. (Ford. Bacsó Béla.) In *Útjelzők*. Osiris, Budapest. 2003.
- HEIDEGGER, Martin: *Költők – mi végre?* (Ford. Schein Gábor.) In *Rejtektutak*, Osiris, Budapest, 2006.
- HEIDEGGER, Martin: *Megjegyzések Karl Jaspers Világnézetek Pszichológiája című művéhez*. (Ford. Czeglédi András.) In *Útjelzők*. Osiris, Budapest, 2003.
- HEIDEGGER, Martin: *Mi a metafizika?* (Ford. Vajda Mihály.) In *Útjelzők*, Osiris, Budapest, 2003.
- HELLER Ágnes: *Költészet és gondolkodás. Múlt és Jövő*. Budapest, 1998.
- HORVÁTH Béla: *A líra logikája. József Attila*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2008.
- HUSSERL, Edmund: *A filozófia mint szigorú tudomány*. (Ford. Baránszky-Jób László.) Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1993.
- ILLYÉS Gyuláné: *József Attila utolsó hónapjairól*. Szépirodalmi Kiadó, Budapest, 1987.
- ISER, Wolfgang: *A fiktív és az imaginárius*. (Ford. Molnár Gábor Tamás.) Osiris Kiadó, Budapest, 2001.
- JASPERS, Karl: *Mi az ember? Filozófiai gondolkodás mindenkinek*. (Ford. Ifj. Körös László.) Katalizátor Könyvkiadó, Budapest, 2008.
- JAUSS, Hans Robert: *Recepcióelmélet – esztétikai tapasztalat – irodalmi hermenutika*. (Ford.

- Bonyhai Gábor et al.) Osiris Kiadó, Budapest, 1997.
- JÓZSEF Attila: A hetedik. *Brassói Lapok*, 1936. július 5-i szám.
- JÓZSEF Attila: A mai költők feladatai. *Új Szellem*, Prága, 1937. október 15.
- JÓZSEF Attila *Emlékkönyv*. (Szerk. Szabolcsi Miklós) Szépirodalmi, Budapest, 1957.
- JÓZSEF Attila: *Szerkesztői üzenet*. Uo.: *Tanulmányok, cikkek, levelek*. (szerk. Szabolcsi Miklós), Szépirodalmi, Budapest, 1977.
- JÓZSEF Attila *Összes Versei*. Közzéteszi Stoll Béla. Akadémiai, Budapest, 1984.
- JÓZSEF Attila: *Tanulmányok és cikkek 1923-1930. I-II*. (Sajtó alá rendezte HORVÁTH Iván és TVERDOTA György) Osiris, Budapest, 1995.
- JÓZSEF Attila: *Tanulmányok és cikkek 1923-1930. Szövegek*. Osiris, Budapest, 1995.
- JÓZSEF Attila *levelezése*. Szerkesztette és a jegyzeteket írta Stoll Béla, Osiris Kiadó, Budapest, 2006.
- JÓZSEF Attila levéltöredéke Halász Gábornak, 1935. április után. In *József Attila levelezése*. Sajtó alá rendezte Stoll Béla. Osiris, Budapest, 2006.
- JÓZSEF Attila: *Irodalom és szocializmus*. In *József Attila összes tanulmánya és cikke 1930-1937. I-II*. Kritikai kiadás, L'Harmattan, Budapest, 2018.
- KABDEBŐ Lóránt–KULCSÁR Szabó Ernő–KULCSÁR Szabó Zoltán–MENYHÉRT Anna, (Szerk.) *Tanulmányok József Attiláról*. Anonymus, Budapest, 2001.
- KANT, Immanuel: *Az ítélőerő kritikája*. (Ford. Papp Zoltán.) Ictus, Szeged, 1996.
- KENYERES Zoltán: Irónia, metafizika, irgalom. *Vigilia* 2006. /1. 18–24.
- KIRÁLY V. István: *Halandóan lakozik szabadságában az ember*. Kalligram, Pozsony, 2007.
- KIRÁLY V. István: *Kérdés-pontok a történelemhez, a halálhoz és a szabadsághoz*. Presa Universitară Clujeană, 2008.
- KIRÁLY V. István: A semmi nevei. *Korunk*, Kolozsvár, 2014/10.
- KISS Andrea-Laura: Az irodalmi és a filozófiai nyelv metaforikusságáról – hermeneutikai megközelítésben. *Világosság*, 2007/6.
- KONKOLY Dániel: *Az önmegértés esélyei és a lírai hang eredete József Attila Elégia című költeményében*. In *Nyugvó energia. Az Alföld Stúdió Antológiája*. Debrecen, 2018.
- KOVÁCS Árpád: *A megnyílt értelem poézise (Az Eszmélet mint eszmélet)*. In *Eszmélet*. Szerk. Fűzfa Balázs, Savaria University Press, Szombathely, 2013.
- KOVÁCS Árpád: *Költészetbölcselet és metafora*. In *Vers, Ritmus, Szubjektum*. Kijárat Kiadó, Budapest, 2006.
- KRISTEVA, Julia: *Histories d'amour*. Paris, Editions Denoel, 1983.
- KUCSÁR-Szabó Zoltán: *A „lírai én” olvashatóságának kérdése a József Attila-recepcióban*.

In *Irodalomtörténet*, 2004/4.

KULCSÁR Szabó Ernő: *Beszédmod és horizont*. Argumentum Kiadó, Budapest, 1996.

KULCSÁR Szabó Ernő: *A megértés alakzatai*. Csokonai Kiadó, Debrecen, 1998.

KULCSÁR Szabó Ernő: *Irodalom és hermeneutika*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2000.

KULCSÁR Szabó Ernő: „Széttérült ütem hálója” *Hang és szöveg poetikája: a későmodern korszakküszöb József Attila költészetében*. In *Tanulmányok József Attiláról*. Anonymus, Budapest, 2001. 15–42.

KULCSÁR-Szabó Ernő: *Csupasz tekintet, szép embertelenség*. In *Mint gondolatjel vízszintes a tested*. Kortárs Folyóirat Kiadó, Budapest, 2005.

LAKATOS István: Az én oszcillációjának ontikus konstrukciói József Attila néhány költeményében. *Erdélyi Múzeum*, Kolozsvár, 2013/2. LXXV. kötet. 63–76.

LAKATOS István: *Ars moriendi – A megérkezés igazságtapasztalatáról*. In Veress Károly szerk.: *Az igazság történései. Hermeneutikai és alkalmazott filozófiai kutatások*. Egyetemi Műhely Kiadó, Kolozsvár, 2014. 71–83.

LAKATOS István: *A „kimondani-engedett” identitástapasztalat problémája József Attilánál*. In Veress Károly szerk.: *Arról, ami kimondhatatlan. Hermeneutikai és alkalmazott filozófiai kutatások*. Egyetemi Műhely Kiadó, Kolozsvár, 2016. 99–111.

L. VARGA Péter: *Hívás, megnyilatkozás, visszatérés. A költői szó „igazságának” kérdéséhez*. In *Verskultúrák. A líraelmélet perspektívái*, Szerkesztette: Kulcsár-Szabó Ernő–Kulcsár-Szabó Zoltán–Lénárt Tamás, Ráció Kiadó, Budapest, 2017.

LENGYEL András: „... s én megkerültem érte a világot”. Az abszolútum problémája József Attilánál. *Tiszatáj*, 2003/4.

LENGYEL András: *József Attila „én-ontológiája”*. In *Költőnk és korunk*. Országos Pedagógiai Intézet, Budapest, 1983. 232–255.

LENGYEL András: Miklós Tamás, József Attila metafizikájáról. *Irodalomtörténet*, 1989. 70.évf. 1.

LENGYEL András: A „szükséges véletlen”. A Hegel, Marx, Freud margójára. *Tiszatáj*, 2007/6. 72–82.

LENGYEL Zsuzsanna Mariann: *A végesség hermeneutikája. Az idő mint filozófiai probléma Martin Heidegger gondolkodásában*. L'Harmattan, Budapest, 2011.

LÉVINAS, Emmanuel: *Moartea și timpul*. Text stabilit de Jacques, Rolland. Editura Biblioteca Apostrof, Cluj, 1996.

LŐRINCZ Csongor: Beírás és átvitel József Attila: *Költőnk és kora*. *Alföld*, 2004/12. 60–77.

LŐRINCZ Csongor: A ritmus némasága. József Attila: *Téli éjszaka*. *Alföld*, 2017/4.

- LURCZA Zsuzsanna: *Az identitás és az önmagaság létmódja*. In *Lehetséges Identitás-interpretációk*. Egyetemi Műhely Kiadó, Kolozsvár, 2012.
- LYON, James K.: *Paul Celan and Martin Heidegger. An Unresolved Conversation, 1951-1970*. The Johns Hopkins University Press, Baltimore, 2006.
- MAKKAI Sándor: Filozófiai és irodalom. *Szellem*, Szeged, 1936/2.
- MERLEAU-PONTY, Maurice: *A látható és a láthatatlan*. (Ford. Farkas Henrik–Szabó Zsigmond) L’Harmattan Kiadó, Budapest, 2006.
- MIGUEL de Unamuno: *A tragikus életérzés*. (Ford. Farkas Géza.) Európa Kiadó, Budapest, 1989.
- MIKLÓS Tamás: *József Attila metafizikája*. Magvető, Budapest, 1988.
- MINOIS, Georges: *Az életfájdalom története. A melankóliától a depresszióig*. (Ford. Albert Sándor.) Corvina, Budapest, 2005.
- N. HORVÁTH Béla: *A hetedik*. Pannonica, Budapest, 1999.
- N. HORVÁTH Béla: *Marxtól Reichig. József Attila emberképe 1932-ben*. In „Mint gondolatjel vízszintes a tested” – *Tanulmányok József Attiláról*. Kortárs, Budapest, 2005.
- NÁDAS Péter: *Saját halál*. Jelenkor, Pécs, 2004.
- NÉMETH Andor: *József Attiláról*. Gondolat, Budapest, 1989.
- NÉMETH G. Béla: *7 kísérlet a kései József Attiláról*. Tankönyvkiadó, Budapest, 1982.
- NÉMETH G. Béla: *A kimondás törvénye (A kései József Attila világképe és poétikája)*. Uő: *Hosszmetszetek és keresztmetszetek*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1987.
- ODORICS Ferenc: *Az Eszmélet újraolvasása*. In *Tanulmányok József Attiláról*. Anonymus, Budapest, 2001.
- OLAY Csaba: *Érzelmek, filozófia, irodalom. Kellék 50.*, Kolozsvár, 2013.
- ORBÁN Gyöngyi: *Ígéret kertje*. Pro Philosophia, Kolozsvár, 2002.
- OSZTROLUCZKY Sarolta: *A saját magá(ny)ról beszélt szöveg*. In *Vers-ritmus-szubjektum*. Kijárat Kiadó, Budapest, 2005. 278–300.
- PÉTER László: *14 írás József Attiláról*. Bába és Társai Kft., Szeged, 2005.
- PÓR Péter: *Az Eszmélet verstípusa. Irodalomtörténeti Közlemények*, 1975.1.
- PÓR Péter: *Szavak a kocka hetedik lapján. Holmi*, 2005/4. 461–472.
- PÓR Péter: *Filozófiai tartalmak. Élet és Irodalom*, LX. évfolyam, 49. szám, 2016. dec. 9.
- RICOEUR, Paul: *Oneself as Another*. Chicago University Press, 1992.
- RICOEUR, Paul: *A narratív azonosság*. (Szerk. László János–Thomka Beáta) In *Narratív pszichológia*. Kijárat Kiadó, Budapest, 2001.
- RORTY, Richard: *Esetlegesség, irónia és szolidaritás*. (Ford. Boros János–Csordás Gábor.)

Jelenkor, Pécs, 1994.

SARTRE, Jean-Paul: *A lét és a semmi*. (Ford. Seregi Tamás.) L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2006.

SCHOPENHAUER Arthur: *A halálról*. (Ford. Farkas Lőrinc Imre.) Farkas Lőrinc Imre Könyvkiadó, 2001.

SÍK Sándor: *A kettős végtelen*. Budapest, Ecclesia Könyvkiadó, 1969. I.

SZABOLCSI Miklós (Szerk.): „A hetedik te magad légy” *Újabb József Attila versértelmezések*. ELTE. Budapest, 1991.

SZABOLCSI Miklós: *Kész a leltár*. Akadémiai, Budapest, 1998.

SZABOLCSI Miklós: *Érik a fény. József Attila élete és pályája 1923-1927*. Kossuth Kiadó, Budapest, 2005.

SZABOLCSI Miklós: *Kemény a menny. József Attila élete és pályája 1927-1930*. Kossuth Kiadó, Budapest, 2005.

SZÁNTÓ Judit: *Napló és visszaemlékezés*. (Sajtó alá rendezte és a jegyzeteket írta Murányi Gábor) Argumentum, Budapest, 1997.

SZÉLES Klára: „... minden szervem óra” *József Attila költői motívumrendszeréről*. Magvető Kiadó, Budapest, 1980.

SZIGETI Lajos Sándor: „A szó kihül”. József Attila csönd-verseiről. *Tiszatáj*, 1985/4. 70.

SZIGETI Lajos Sándor: *A József Attila-i teljességigény*. Magvető Kiadó, Budapest, 1988.

SZIGETI Lajos Sándor: „Majd eljön értem a halott”. *Új Dunatáj*, 1997/4. 39–44.

SZIGETI Lajos Sándor: *Virrasztok*. In: *Újraolvasó. Tanulmányok József Attiláról*. Anonymus, 2001.

SZIGETI Lajos Sándor: *A virrasztó költő*. Tiszatáj Könyvek, Szeged. 2002.

SZÍVÓS Mihály: *Válság és eszmélet. József Attila filozófiai fejlődésének vázlata 1935-ig*. In „A Dunánál”. *Tanulmányok József Attiláról*. Petőfi Irodalmi Múzeum, Budapest, 1995.

SZOLLÁTH Dávid: Világhiány proletárversekben – József Attila külváros-verseinek műfajához. *Litera* 2013/4.

SZUROMI Lajos: József Attila: *Eszmélet*. *Irodalomtörténeti Füzetek*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977.

TAMÁS Attila: József Attila költői világképe. *Irodalomtörténeti Közlemények*, 1961/1.

TAMÁS Attila: *József Attila*. 373. In *A magyar irodalom története VI*. Szerk. Szabolcsi Miklós, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1966.

TAMÁS Attila: *József Attila Téli éjszaka*. In *A költői műalkotás fő sajátosságai*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1972.

- TAMÁS Attila: *A költői műalkotás fő sajátosságai*. Akadémiai, Budapest, 1972.
- TAMÁS Attila: *Az „Úr”-tól az „Űr”-ig. Átalakulások József Attila világlátásában*. In *„A Dunánál”*. *Tanulmányok József Attiláról*. Szerk. Tasi József, Budapest, 1995.
- TENGELYI László: *Élettörténet és sorsesemény*. Atlantisz, Budapest, 1998.
- TORNAI József: József Attila a metafizikai lázadó. *Hitel*, 2005/4. 9–16.
- TŐZSÉR Árpád: *A nem létező tárgy tanulmányozása*. Kalligram, Pozsony, 1999.
- TŐZSÉR Árpád: *Eszmélet-vita, avagy vers és gondolkodás*. In <http://elteonline.hu/tudomany/2017/01/26/az-eszmelet-vita-avagy-vers-es-gondolkodas/> (2020.02.11.)
- TŐZSÉR János: Az Eszmélet és a filozófiai analízis. *Élet és Irodalom*, LX. évfolyam, 45. szám, 2016. november 11.
- TVERDOTA György: *Ihlet és eszmélet. József Attila, a teremtő gondolkodás költője*. Gondolat, Budapest, 1987.
- TVERDOTA György: *A komor föltámadás titka A József Attila-kultusz születése*. Pannonica, Budapest, 1998.
- TVERDOTA György: *József Attila*. Korona, Budapest, 1999.
- TVERDOTA György: Tárgyiasság József Attila költészetében. Külvárosi éj. *Irodalomismeret*, 2004/1.
- TVERDOTA György: *Tizenkét vers*. Gondolat, Budapest, 2004.
- TVERDOTA György: *Határolt végtelenség. József Attila-versek elemzései*. Osiris, Budapest, 2005.
- TVERDOTA György: Kerülő utak. *Kortárs*, 2005/4. 57–70.
- TVERDOTA György: *„Szublimálom ösztönöm” József Attila-versek elemzései*. Universitas, Budapest, 2006.
- TVERDOTA György: *Tiszta szívvel*. In *„szublimálom ösztönöm” – József Attila-versek elemzései*. Universitas Kiadó, Budapest, 2006.
- TVERDOTA György: Hegel öröksége és József Attila. *Tiszatáj*, 2007/6.
- TVERDOTA György: *Öntudat*. In *„A lélek, a lét türelme”*. *Tanulmányok József Attiláról*. Balassi Kiadó, Budapest, 2017.
- TVERDOTA György: Az öntudat aranya. A tudat és az ösztön viszonya József Attila értekező prózájában. *Irodalomtörténeti Közlemények*, 2018/122.
- TVERDOTA György–VERES András (Szerk.): *Testet öltött érv Az értekező József Attiláról*. Osiris, Budapest, 2003.
- VÁGÓ Márta: *József Attila*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1975.

- VAJDA Mihály: *A posztmodern Heidegger*. T-Twins Kiadó, Budapest, 1993.
- VALACZKA András: *A költészet genetikája*. Magyar Napló, Budapest, 2004.
- VASS Csaba: *Föld. Heidegger-variációk*. <http://www.okotaj.hu/szamok/18-19/ideo11.html>. (2020.03.08.)
- VERES András: Egzisztenciális szorongás József Attila és Pilinszky János költészetében. *Irodalomismeret*, 2013/4.
- VERES András: *Az Eszmélet szerkezetéről*. In *Eszmélet*. Szerkesztette: Füzfa Balázs, Savaria University Press, Szombathely, 2013.
- VERES András: *A tudat – osztálytudat – öntudat probléma alakulása József Attila értekező prózájában*. In „*A lélek, a lét türelme*”. *Tanulmányok József Attiláról*. Balassi Kiadó, Budapest, 2017.
- VERESS Károly: *A tapasztalat végessége*. In uő. szerk.: *A végesség tapasztalata. Hermeneutikai és alkalmazott filozófiai kutatások*. Egyetemi Műhely Kiadó, Kolozsvár, 2011.
- VERESS Károly: *Az értelem értelméről*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2003.
- VERESS Károly: *A nyelv teremtő erejéről*. *Hermeneutikai vizsgálódások III*. Egyetemi Műhely Kiadó, Kolozsvár, 2015.
- VISY Beatrix: „... *Én állok minden fülke-fényben*” – *Az Eszmélet (kép)(keret)e*. In *Eszmélet*. Szerkesztette: Füzfa Balázs, Savaria University Press, Szombathely, 2013.
- ZSÁK Judit: „*Forgószelemben*”. *Mitoszteremtés és igazságszolgáltatás Balogh László József Attila-monográfiájában*. In *Találkozás egy szellemmel. Kultusz, kiadástörténet, emlékezet*, Új Mandátum, Budapest, 2009.